

SUOMUSSALMI

SUOMUSSALMEN KUNNAN TALOUSARVION 2024 LAADINTAOHJE

Kunnanhallitus 5.9.2023 §

YLEINEN TALOUDELLINEN KEHITYS

Maailmantalouden elpyminen covid-19-pandemiasta sekä Venäjän hyökkäyssodan aiheuttamasta sokista on haurasta. Inflaatio on hidastunut laajalti energian hinnan alennuttua, mutta pohjainflaatio on sitkeästi korkealla tasolla monessa taloudessa. Reaalitulot ovat supistuneet hintojen nousun ollessa palkkojen nousua nopeampaa. Maailmantalouden kasvu hidastuu 2,7 prosenttiin vuonna 2023 ja elpyy 2,9 prosentin kasvuun vuonna 2024 inflaation hidastuessa ja reaalitulon kasvaessa.

Maailmankaupan reipas kasvu vuoden 2022 kuluessa kääntyi supistumiseksi marraskuun alusta lähtien siten, että koko vuoden kasvuperintö oli -1,3 prosenttia. Maailman kauppa elpyy vuoden 2023 kuluessa siten, että 3,2 prosentin vaatimaton vuosikasvu heijastaa maailmantalouden kehitystä. Vuonna 2024 maailmankaupan kasvu elpyy 4,6 prosenttiin maailman kokonaistuotannon kasvun kiihtyessä.

Vuoden 2023 alussa maailmantalouden kasvunäkymät ovat hieman kohentuneet, joskin maailmankaupan kasvua hillitsee epävarmuus. Suomen tärkeillä vientimarkkinoilla talouden ja erityisesti teollisuuden kehitys on ollut edelleen hidasta. Palvelusektorin näkymät ovat sen sijaan myönteiset. Alkuvuoden euroalueen ostopäällikköindeksit ovat viitanneet teollisuuden tuotannon supistumiseen ja uudet tilaukset ja tilauskannat laskivat.

Kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden näkymät ovat edelleen epävarmat korkojen nousun takia. Euroalueen pankkien aseman arvioidaan olevan alkuvuoden hyvän tuloskehityksen ansiosta vakaa, ja järjestämättömät luotot ovat euroalueella ennätyksellisen matalalla tasolla. Pankkien altistumista kiinteistösektorin ongelmille ei kuitenkaan voida poissulkea. Lisäksi on ollut merkkejä yleisemmin luotonkysynnän heikkenemisestä. Keskeisten keskuspankkien odotetaan jatkavan vielä kesän yli rahapolitiikan kiristämistä. Pohjainflaation kääntyminen lasku-uralle Yhdysvalloissa marraskuussa 2022 ja euroalueellakin huhtikuussa 2023 viittaisi siihen, että rahapolitiikkaa keventävä sykli voisi alkaa ensi vuoden aikana.

	2020	2021	2022	2023**	2024**	2025**	2026**	2027**
BKT markkinahintaan, määrän muutos, %	-2,4	3,0	2,1	0,0	1,4	1,9		
Bruttokansantuote, mrd. euroa	238	251	267	279	289	301		
Kuluttajahintaindeksi, muutos, %	0,3	2,2	7,1	5,9	2,4	1,6	2,0	2,0
Ansiotasoindeksi, muutos, %	1,9	2,4	2,4	4,8	3,6	3,3	3,0	3,0
Työlliset, muutos %	-1,5	2,4	2,5	0,5	0,3	0,4	0,6	0,4
Työttömyysaste, %	7,7	7,7	6,8	7,0	6,8	6,6	6,3	6,2
Työllisyysaste, %	70,7	72,3	73,8	73,9	74,2	74,6	75,0	75,4
Valtionvelka, suhteessa BKT:hen, %	52,4	51,4	53,1	54,4	56,3	58,0		
Lyhyet korot (euribor 3 kk), %	-0,4	-0,5	0,3	3,5	3,6	2,6	2,0	2,0
Pitkät korot (valtion obligaatiot, 10 v.), %	-0,2	-0,1	1,7	3,0	3,2	3,2	3,1	3,1

Lähde: Taloudellinen katsaus Kesä 2023 Talousnäkymät, Valtiovarainministeriön julkaisu 2023:51

KUNTATALOUS

Vuosi 2023 on kuntataloudessa historiallinen, sillä sote-uudistus tuli voimaan vuoden alusta ja kavensi kuntien tehtäväkenttää. Uudistuksella on merkittäviä vaikutuksia sekä kuntien toimintaan että talouteen. Uudistuksen vaikutukset kohdistuivat erityisesti kuntien käyttötalouteen, jossa tulojen ja menojen taso ja rakenne muuttuivat merkittävästi tehtävien siirryttyä hyvinvointialueille sekä rahoituksen siirryttyä valtiolle. Kuluva vuosi on kuntataloudessa monin paikoin vaikeasti tulkitettava sote-uudistuksen aiheuttamien suurien muutosprosenttien vuoksi.

Toimintamenojen arvioidaan laskevan 56 prosenttia vuonna 2023. Kuntatalouden pitkän aikavälin menopaineet helpottuvat sote-uudistuksen myötä, kun nopeasti kasvavat sosiaali- ja terveystaloudet siirtyivät pois kuntien vastuulta. Toimintamenoja laskee sote- ja pelastustehtävien poistumisen lisäksi syntyvyyden laskusta aiheutuva palvelutarpeen lasku koulutuksessa ja hallituskauden päätyminen, jonka seurauksena useita määräaikaista toimia päättyy. Toisaalta Ukrainasta sotaa paenneiden ihmisten auttamiseen tarvittavien panostusten arvioidaan kasvavan muun muassa varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen valmistavan opetuksen sekä kotoutumispalveluiden tarpeen kasvun vuoksi.

Kuntatalouden toimintameno kasvatetaan vuosina 2024–2027 pääasiassa hintojen kasvun seurauksena, lukuun ottamatta vuotta 2025, jolloin kunnille siirtyy vastuu työ- ja elinkeinopalveluiden järjestämisestä ja

samalla niiden rahoitusvastuuta työttömyysetuuksista laajennetaan. Kunta-alan sopimuskorotukset nousevat työvoimakustannuksia 2,99 prosenttia vuonna 2024.

Kuntien tehtävät painottuvat nykyisin voimakkaasti lapsi- ja nuorisoiäluokkien tarvitsemien koulutus- ja varhaiskasvatuspalveluiden järjestämiseen. Koulutuksen (ml. varhaiskasvatus) yhteenlaskettu palvelutarve pysyy kehysvuosina laskevana syntyvyyden laskun ja ikäluokkien pientymisen vuoksi. Palvelutarpeen laskua on hieman pehmennetty, sillä monissa pienissä kunnissa mahdollisuudet kouluverkon sopeuttamiseen ovat rajalliset. Lisäksi lasten määrään varhaiskasvatuksessa vaikuttaa myös työllisyyden kehitys sekä varhaiskasvatuksen osallistumisaste, joka on ollut viime vuosina nousussa.

Julkisen talouden niukat resurssit kuitenkin haastavat kuntia pohtimaan myös uusia alueellisia ratkaisuja. Työikäisen väestön määrän väheneminen ja työvoiman saatavuusongelmat koskettavat myös kunta-alaa, jossa eläköityminen on voimakasta. Peruspalvelujen tuottaminen kohtuullisin kustannuksin saattaa olla entistä haastavampaa useissa kunnissa. Kaikkien palveluiden ei tarvitse olla oman kunnan alueella, mutta niiden tulee olla laadukkaita ja saavutettavissa.

Vuonna 2025 kuntataloudessa tapahtuu lyhyen ajan sisällä jo toinen merkittävä rakenteellinen uudistus, kun työ- ja elinkeinopalvelut siirretään kuntien vastuulle. Uudistuksen myötä kuntien henkilöstömäärä kasvaa noin neljällä tuhannella henkilötyövuodella, mikä näkyy vuonna 2025 etenkin henkilöstömenojen voimakkaana kasvuna. Uudistuksen myötä kunnan rahoitusvastuu työttömyysetuuksien rahoituksesta laajenee, mikä puolestaan heijastuu vuonna 2025 avustusmenojen tason muutokseen. Työllisyyskehityksellä on uudistuksen jälkeen entistä suurempi vaikutus kunnan talouteen.

Toimintatulot kasvavat keskimäärin noin prosentin vuodessa 2024–2027. Verotulot laskevat 3,0 prosenttia vuonna 2024, mikä on seurausta siitä, että sote-uudistuksen vaikutus näkyy kuntien verotuloissa viiveellä verovuoden verojen kertyessä useamman kalenterivuoden aikana. Tämän jälkeen verotulojen kehitys normalisoituu keskimäärin 3,6 prosentin vuotuisen kasvuun vuosina 2025–2027.

VEROTULOT

Kuntien verotulot koostuvat kunnallis-, kiinteistö- ja yhteisöverosta. Kunnallisveron osuus verotuloista arvioidaan sote-verouudistuksen jälkeen olevan keskimäärin noin 69 prosenttia, yhteisöveron noin 15 prosenttia ja kiinteistöveron noin 16 prosenttia.

Kuntien verotulojen arvioidaan olevan vuonna 2023 yhteensä noin 14,4 mrd. euroa. Edelliseen vuoteen verrattuna verotulot alenisivat vajaalla 47 prosentilla. Verotulot pienenevät sote-uudistuksen seurauksena, kun verotuloja siirrettiin valtiolle. Vuonna 2024 verotulojen ennustetaan alenevan 3 prosenttia. Alenema johtuu sote-uudistuksesta ja vuosien 2022–2024 verokertymärytmistä.

Maksettujen palkkojen osuus kunnallisveron veropohjasta on keskimäärin noin 67 prosenttia, eläkkeiden noin 24 prosenttia ja muiden tulojen, kuten esimerkiksi päivärahatalojen ja yritystulojen, osuus on noin 9 prosenttia. Tulorakenteessa on kuitenkin suuret erot kuntien välillä. Väestörakenteen ja työllisyyden kehitys vaikuttavat yksittäisten kuntien veropohjaan ja siten tulojen muodostumiseen.

KUNTIEN VEROTULOT VUOSINA 2022-2027, milj. euroa

	2022	2023	2024	2025	2026	2027
kunnallisvero	21 646	10 058	9 832	10 119	10 536	10 953
yhteisövero	3 032	2 168	1 936	2 006	2 074	2 199
kiinteistövero	2 091	2 214	2 234	2 293	2 370	2 395
kaivosvero				15	15	15
yhteensä	26 769	14 440	14 002	14 433	14 995	15 562
keskimääräinen kunnallisvero%	20,01	7,38	7,38	7,38	7,38	7,38
kuntien osuus yhteisöveron tuotosta	33,76	23,91	23,69	23,69	22,92	23,06

lähde: Kuntatalousohjelma vuosille 2024-2027, kevät 2023, Valtiovarainministeriön julkaisu 2023:23

KUNTIEN VALTIONAVUT

Kuntien valtionavut ovat 5,4 mrd. euroa vuonna 2024 Laskennalliset valtionosuudet ovat 3,9 mrd. euroa, kuntien veromenetysten korvaukset 0,9 mrd. euroa ja muut valtionavut 0,6 mrd. euroa. Kuntien valtioapuja lisää kehyskaudella erityisesti vuonna 2025 työvoimapalveluiden järjestämisvastuun siirto kunnille ja siihen liittyvä kuntien työttömyysturvan rahoitusosuuden kasvattaminen. Valtionapuja puolestaan alentavat hallitusohjelman määräaikaisten lisäysten päätyminen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistuksen liittyvien kunnilta hyvinvointialueille siirtyvien tulojen ja kustannusten tarkastus. (Lähde: Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2024–2027 Talouspolitiikka, Valtiovarainministeriö 2023:26)

SUOMUSSALMEN KUNTASTRATEGIA 2022-2025

VISIO

Suomussalmi on muuttovoittopaikkakunta, joka houkuttelee jatkuvasti uusia asukkaita kiinnostavilla asumismahdollisuuksillaan, luonnonläheisillä aktiviteeteillaan sekä monipuolisilla palveluillaan ja työmahdollisuuksillaan.

Suomussalmi on kasvava matkailukohde, joka tunnetaan aktiivisen luontoliikkuajan Hossasta, Raateentien historiasta sekä vivahteikkaasta kulttuurista.

Arjen helppous, monipuoliset harrastusmahdollisuudet ja asumisen viihtyisyys takaavat kiinnostavan kohteen uutta kotia etsivälle.

Menestyvät yritykset työllistävät monipuolisiin tehtäviin biotaloudesta teknologiateollisuuteen.

STRATEGIA

1. Uudistuminen

Uskallamme unelmoida, uudistua ja investoida rakentaen pohjaa tulevaisuudelle
Olemme vastuullinen työnantaja ja pidämme huolta hyvinvoivasta henkilöstöstä
Teemme päätöksiä suunnitelmallisesti ja huolehdimme taloudesta kestävästi
Tarkastelemme omia toimintatapojamme rohkeasti ja hyödynnämme digitalisaatiota koko kuntakonsernissa

2. Identiteetti

Omaleimainen kulttuurimme, ”luova hulluus” sekä ylpeys omasta kotiseudusta osana tekemistämme ja viestintäämme
Vahva ja terve itsetunto: arvostamme omaa osaamistamme ja vahvuuksiamme
Lisäämme tunnettuutta nostamalla esiin Suomussalmen arvokkaita mahdollisuuksia
Tuemme uusien tulijoiden osallisuutta ja sitoutumista yhteisössä

3. Elinvoimaisuus

Panostamme yritystoiminnan, opiskelumahdollisuuksien ja innovatiivisten ratkaisujen kehittämiseen
Tarjoamme monipuoliset palvelut sekä viihtyisän ja turvallisen elinympäristön luonnon helmassa, harrastusmahdollisuuksien ympäröimänä – sujuvaa arkea ipanasta ikäihmiseen
Huomioimme ympäristöasiat päätöksenteossa ja hyödynnetään luontoa kestävästi siitä samalla huolehtien

4. Yhteisöllisyys

Kuuntelemme ja kunnioitamme toisiamme luoden turvallisen ja suvaitsevan elinympäristön – kaikki yhdessä
Tuemme aktiivisten yhdistysten toimintaa
Päivitämme kuntakuvaa yhdessä kuntalaisten kanssa digitalisaatiota hyödyntäen

5. Hyvinvointi

Edistämme kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä

Ympäröivä luontomme ja sen rytmissä eläminen tarjoavat meille mahdollisuuden rauhoittumiseen, kiireestä irrottautumiseen ja hyvinvointiin keskittymiseen

TALOUSSUUNNITELMAN RAKENNE JA SISÄLTÖ

Kuntalain 110 §:n mukaan valtuuston on vuoden loppuun mennessä hyväksyttävä kunnalle seuraavaksi kalenterivuodeksi talousarvio ottaen huomioon kuntakonsernin talouden vastuut ja velvoitteet. Talousarvion hyväksymisen yhteydessä valtuuston on hyväksyttävä myös taloussuunnitelma kolmeksi tai useammaksi vuodeksi (suunnitelmakausi). Talousarviovuosi on taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi.

Talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa ja edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan. Talousarviossa ja -suunnitelmassa hyväksytään kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden tavoitteet.

Taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen. Kunnan taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa tilipäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien. Kunnan tulee taloussuunnitelmassa päättää yksilöidyistä toimenpiteistä, joilla alijäämä mainittuna ajanjaksona katetaan.

Talousarvioon otetaan tehtävien ja toiminnan tavoitteiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot sekä siinä osoitetaan, miten rahoitustarve katetaan. Talousarviossa ja – suunnitelmassa on käyttötalous- ja tuloslaskelmaosa sekä investointi- ja rahoitusosa. Kunnan toiminnassa ja taloudenhoidossa on noudatettava talousarvioita.

Vesilaitoksen osalta on esitettävä myös talousarviossa laskennallisesti eriytetyt tuloslaskelma ja taselaskelmat.

Taloussuunnitelmaa laadittaessa on otettava huomioon kunnanvaltuuston hyväksymät strategiset linjaukset ja toimialojen on sopeutettava toimintansa näiden linjausten mukaisiksi.

Laadintaohje löytyy Y-asemalta yhteiset/yleiset/TAS/TAS2024.

Taloussuunnitelmat tulee palauttaa yhteenvetoa ja kunnanhallituksen käsittelyä varten **viimeistään pe 13.10.2023**.

Käyttötalousosan tavoitteiden asettaminen

Valtuusto hyväksyy talousarvion vahvistetun toimialajaon mukaisesti. Taloussuunnitelma laaditaan mahdollisimman yhtenäisesti läpi koko organisaation.

Käyttötalousosa koostuu:

1. määräraha- eli talousosasta
2. toiminnallisista tavoitteista (sanalliset tavoitteet, toimenpiteet, mittarit ja tavoitetaso)

1. Talousosa

Jokainen toimielin esittää kustannuspaikoittain määrärahat ja tuloarviot meno- ja tulolajikohtaisesti jaoteltuina. Sitovuustaso määritellään talousarvion hyväksymisen yhteydessä. Määrärahat ja tuloarviot tehdään myös vuosille 2025 ja 2026. Suunnitteluvuosien määrärahoissa ei huomioida inflaation vaikutusta.

2. Toiminnalliset tavoitteet

Talousarviossa ja -suunnitelmassa hyväksytään kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden tavoitteet. Toiminnallinen tavoite on valtuuston talousarviossa asettama määrärahan käyttötarkoitusta, palvelutuotannon määrää tai laatua tai toiminnan kehittämissuuntaa ohjaava tavoite. Toiminnalliset tavoitteet asetetaan määrä-, laatu-, taloudellisuus- ym. tavoitteina sen mukaan, mitä eri tehtävissä katsotaan tarkoituksenmukaiseksi ja mahdolliseksi käyttää. Tavoitteet voidaan asettaa joko tunnuslukuina tai myös sanallisesti. Lo-

makepohjat ovat Y-aseamalla Yhteiset/yleiset/TAS/TAS2024/toiminnan tavoitteet. Talousarvion hyväksymisen yhteydessä päätetään siitä, mitkä toiminnalliset tavoitteet ovat sitovia.

Toiminnallisten tavoitteiden toteutumista valvoo tarkastuslautakunta.

Sanalliset tavoitteet

Valtuusto on asettanut strategisen suunnittelun mukaisesti kunnalle strategiset päämäärät ja tavoitteet, joista toimitielimet ja tulosalueet valitsevat ne, joita erityisesti lähtevät noudattamaan

Toimenpiteitä ja tavoitetasoja määriteltäessä on otettava huomioon strategioiden lisäksi myös kestäväan kehitykseen liittyvät ympäristötavoitteet.

Toimiala esittää omat päämääränsä huomioiden samalla valtuuston ja lautakuntien hyväksymät strategiat. Jokaiselle tavoitteelle laaditaan toimenpiteet ja tavoitetasot. Tavoitetasojen tulee olla sellaisia, että niitä voidaan arvioida ja mitata.

PERUSTELU

- Lyhyt kuvaus ko. toiminnan keskeisistä tunnusluvuista ja volyyymista (esimerkiksi oppilasmäärä, kävijämäärä, rakennusten kerrosala, kuutiomäärä, siivousala m², pumpattava vesikuutiomäärä, ylläpidettävän ka-tuverkon, yksityisteiden pituus jne.)
- Selostus siitä, mitä talousarviovuoden ja suunnitteluvuosien aikana aiotaan tehdä tavoitetasoon pääse-miseksi.
- Tässä kohtaa perustellaan esimerkiksi toiminnan vaatimat muutokset määrärahatarpeeseen, minkä vuoksi jne.

Erityisesti tulomäärärahat ja tuloperusteet tulee perustella, jotta niiden realistisuus voidaan taata tulojen kertymisen osalta. Tässä kohtaa esitetään kaikki lisäinfo, mitä toimintojen suhteen on tarvetta esittää. Läh-tökohtana on oltava, että yksittäinen valtuutettu saa sen tarvittavan informaation, mitä esimerkiksi määrä-raham arviointi edellyttää.

Perustelut on oltava suhteellisen tiiviissä muodossa, mutta kuitenkin kaikki oleellinen on tuotava esiin.

Toimintojen muutososassa lautakuntatasolla toimitielimet esittelevät entiseen tapaan ja tyyliin toiminnassa tulevat muutokset yleisellä tasolla.

Tavoitteita asetettaessa talouden näkökulma tulee talouden kiristyessä korostumaan. Tämän vuoksi kaik-kien on esitettävä mittareina ainakin:

Henkilöstömäärä	TP2022	TA2023	TA2024	TA2025	TA2026
Henkilöstömenot, €/asukas					
Toimintakulut, €/asukas					
Toimintakate/asukas					

Lisäksi voidaan esittää muita mittareita: esim. hiihtolatuja km, kunnossapidettävät kerrosalat, valmistetut ateriamäärät, siivottavat pinta-ala m², rakennusluvut

Asukaslukuna käytetään seuraavia lukuja, jotta tunnuslukujen vertausluvut asukasta kohti saadaan yh-teismitalliseksi:

VÄESTÖ	2021	2022	2023**	2024**	2025**	2026**
ikäryhmittäin 31.12.						
0–18-vuotiaat	995	963	942	905	882	856
<i>Muutos %</i>	-4,1	-3,2	-2,2	-3,9	-2,5	-2,9
19–64-vuotiaat	3 588	3 452	3 334	3 226	3 116	3 011
<i>Muutos %</i>	-2,5	-3,8	-3,4	-3,2	-3,4	-3,4

+ 65-vuotiaat	2 925	2 952	2 954	2 968	2 975	2 986
<i>Muutos %</i>	1,7	0,9	0,1	0,5	0,2	0,4
Asukasluku vuoden lopussa	7 508	7 367	7 230	7 099	6 973	6 854
<i>Muutos %</i>	-1,1	-1,9	-1,9	-1,8	-1,8	-1,7

Lähde: Kuntaliiton veroennustekehikko 23.8.2023

TALOUDEN RAAMIT VUODELLE 2024

Raami

Vuoden 2024 raamia laadittaessa toimintatuotot on arvioitu samansuuruisiksi kuin vuoden 2023 talousarviossa. Henkilöstökuluihin on lisätty 3,5 % ja kustannusten nousua varten muihin toimintakuluihin 2 %.

Palkat

KT, JAU ja JUKO sopivat erillissopimuksella kunta-alan uusista virka- ja työehtosopimuksista sopimuskaudelle 1.5.2022-30.4.2025. Vuonna 2023 kustannukset nousevat keskimäärin 3,05 ja vuonna 2024 vähintään keskimäärin 3,11 %. Vuodelle 2025 ei ole tiedossa korotuksia. (Lähde: Kuntatyöntantajat: yleiskirje 3/2022 17.6.2022)

Palkkaperusteinen eläkemaksu 2024 Suomussalmen kunta, Keva 13.4.2023	Prosenttia palkoista
Työansiopohjainen eläkemaksu (kaikilla työnantajilla sama)	23,50
Työkyvyttömyyseläkemaksu	0,77
Palkkaperusteinen eläkemaksu	24,17

Työntekijän eläkemaksu 2024	Prosenttia palkoista
Työntekijän eläkemaksu alle 53-vuotiailla ja 63 vuotta täyttäneillä	7,15
Työntekijän eläkemaksu 53-62-vuotiailla	8,65

Taloudellisen tuen kustannusten Kela arvioi jäävän vuonna 2024 alle 0,034 % taloudellisen tuen alaisista palkoista.

Eläkemenoperusteinen maksu poistui vuoden 2023 alussa ja korvaantui tasausmaksulla, joka jaetaan kuntien ja hyvinvointialueiden osuuksiin. Valtiovarainministeriö vahvistaa tasausmaksun kokonaismäärän vuosittain Kevan valtuutettujen esityksestä. Vuonna 2024 tasausmaksun arvioitu määrä 0,574 milj. euroa. Lopullinen tasausmaksu vuodelle 2024 vahvistetaan joulukuussa 2023. (Keva 27.4.2023)

Muut menot

Vakuutusmaksut on kilpailutettu vuonna 2019. Vakuuttajina toimivat LähiTapiola (vapaaehtoiset henkilövakuutukset sekä työtaturma- ja ammattitautivakuutukset) sekä IF Vahinkovakuutusyhtiö (ajoneuvojen, omaisuuden ja toiminnan vakuutukset). Vahinkovakuutukset hoidetaan edelleen keskitetysti. Kunnan oma-

vastuuosuus on 10 000 euroa, jonka alittavat summat korvataan ohjeiden mukaisesti vahinkorahastosta. Kukin toimiala maksaa omista määrärahoistaan alle 200 euron korvaukset.

Mahdolliset menojen jaksotukset tehdään keskitetysti kirjanpidossa.

Kustannuslaskennalliset erät kuten laskennalliset poistot, vyörytyserät ja arvonnisävero eivät kuulu varsinaisiin määrärahoihin, mutta ne tulee ottaa talousarviossa mahdollisuuksien mukaan huomioon. Laskennallisia eräiä tarvitaan kustannuslaskennassa mm. hinnoittelun ja taloudellisuuslaskennan takia.

VEROTULOT vv. 2021–2026

	2021	2022	2023**	2024**	2025**	2026**
kunnallisvero	22 144	22 851	11 152	10 746	10 990	11 224
muutos%	0,2	3,2	-51,2	-3,6	2,3	2,1
yhteisövero	4 580	4 501	2 475	1 968	2 079	2 188
muutos%	52,5	-1,7	-45,0	-20,5	5,6	5,3
kiinteistövero	3 271	3 472	3 585	3 597	3 597	3 597
muutos%	8,4	6,1	3,3	0,3	0,0	0,0
verotuloksi kirjattava	29 995	30 824	17 212	16 311	16 666	17 009
muutos%	6,7	2,8	-44,2	-5,2	2,2	2,1

Lähde: Kuntaliitto 23.8.2023

VALTIONOSUUDET 2016-2024

	TP2016	TP2017	TP2018	TP2019	TP2020	TP2021	TP2022	TA2023	TA2024
valtionosuudet	32,777	32,246	31,363	30,747	34,348	33,587	35,346	7,252	8,151
muutos	-0,170	-0,531	0,056	-0,616	3,601	-0,761	1,759	-28,094	0,899
muutos%	-0,5	-1,6	0,2	-2,0	11,7	-2,2	5,2	-79,5	12,4

Lähde: Kuntaliitto 11.8.2023

Valtiovarainministeriö julkaisee päivitettyt valtionosuuslaskelmat 31.8.2023.

Sisäiset erät ja poistot

Talousarviomäärärahoissa sisäiset erät huomioidaan entiseen malliin ja ne ovat sitovia tältä osin. Mikäli toimiala esittää toimintojensa yksikkökustannuksia, esimerkiksi asukasta, oppilasta jne. kohti – on tällöin huomioitava myös sisäiset erät. Mikäli näitä ei ole huomioitu, on tämä tuotava esiin, jotta vertailulaskelmat olisivat verrannollisia eri vuosiin.

Toimialat neuvottelevat sisäisten palvelujen tarpeet ja laskutusperusteet. Kiinteistöjen sisäiset vuokra-arvot teknisessä toimessa laskee kiinteistöpäällikkö Niko Vesterlund sekä ruokahuollon ja siivoukustannusten sisäiset korvaukset ruokapalvelupäällikkö Merja Heikkinen. He ilmoittavat tiedot Maija Kyllöselle, joka syöttää ko. menoerät taloussuunnitelmaan. Toimialat eivät siis itse syötä menopuolen sisäisiä eräiä näiltä osin.

Mikäli toimialoilla on muita sisäisiä ostoja ja myyntejä, on niistä sovittava ”ostajan ja myyjän” välillä, ja taloussuunnitelmaan kirjataan sovitun suuruinen sisäinen meno ja tulo samansuuruisena eränä. Tässäkin tapauksessa sisäiset menot ja tulot on ilmoitettava Maija Kyllöselle.

Poistot eivät ole määrärahoja toimialoille (eivät sitovia) eikä niitä lueta toimintakatteeseen. Poistot pannaan näkyviin toimialan toimintasuunnitelmassa vasta toimintakatteen jälkeen.

Maksut ja taksat

Maksuihin ja taksoihin tehdään mahdollisuuksien mukaan ainakin kustannustason nousua vastaavat korotukset.

Projektit

Toimialat sisällyttävät projektien meno- ja tulomäärärahat bruttomääräisinä omalle tulosalueelle. Projektien määrärahojen arvioinnissa on oltava erityisen huolellinen. Erityisesti tuloperusteiden on oltava projektipäästösten mukaisia ja ne on jaksotettava oikein suunnitteluvuosille. Projekteista on annettava lyhyt kuvaus ao. tulosalueen taloussuunnitelmassa Perustelut-kohdassa. Projektien osalta on täytettävä erillinen liitelomake, jolla samalla seurataan projektien toteuttamista ja määrärahojen käyttöä. Lomake toimii samalla projektien seurantaluetelona, kuten sisäisen valvonnan ohjeistus edellyttää. Pelkkä nettomääräraha ei riitä silloinkaan, kun projektit ovat kunnan hallinnoimia.

Projektit tulee kuvata myös määrärahoineen toimialan toimintaa koskevassa osassa.

Tilivelvollisen/vastuuhenkilön merkitseminen

Taloussuunnitelmaan tulee merkitä tulosaluetason vastuuhenkilön nimi, tehtäväasema ja puhelinnumero.

Taloussuunnitelman määrärahat

Taloussuunnitelmaan tulee suunnitella huolellisesti myös vuosien 2025–2026 määrärahat. Toimialoille on annettu raami myös toimintakatteen osalta vuosille 2025–2026, mutta lisäksi tulee huomioida talouden tasapainottamistarve.

Talousarvion laatiminen

Jokainen toimiala tarkistaa ja syöttää kustannuspaikoittain määrärahat taloussuunnitteluohjelmistoon itse (tarvittaessa Maija Kyllönen neuvoo ja auttaa). Talousarvio laaditaan Clausion FPM Talsu -ohjelmaan.

INVESTOINTIOSA

Investointimenoja eli pysyvien vastaavien menoja ovat erät, jotka on tarkoitettu tuottamaan tuloa jatkuvasti useana tilikautena. Investointimenoksi sisällytetään hankinnasta ja valmistuksesta aiheutuvat menot, jotka edeltävät käyttöä (hyödyke käyttövalmiiksi käyttöpaikalle).

Hankinnat lasketaan investoinneiksi, kun kokonaishankintahinta on suurempi kuin 10 000 euroa ja hankinnan taloudellinen pitoaika on vähintään kolme vuotta. Käyttömenoksi lasketaan kaikki hankinnat, jotka ovat alle 10 000 euroa (budjetoidaan kalustotileille).

Investointimenoja ei ole

- 1) Menot, jotka ovat luonteeltaan lyhytvaikutteisia tai rinnastetaan niihin erilaiset pakolliset ympäristövelvoitteiden aiheuttamat menot, kaatopaikkojen maisemointi vahinkojen korjaaminen tarpeen mukaan toteutettavat korjaustyöt, jotka ylläpitävät käyttömahdollisuuksia purkamismenot
- 2) Hyödykkeen käyttöaikaan kohdistuvat menot laitteen tai ohjelmiston käyttöönottokoulutus kuluvat tarvikkeet ja varaosat
- 3) Investointia edeltävät selvitykset investointivaihtoehtojen, toteutustapojen tai sijoituspaikkojen kartoittaminen kuntokartoitukset, sisäilmatutkimukset jne.
- 4) Investoinnin toteutusaikana syntyvät muut menot väistötilojen menot, ylimääräiset kuljetusmenot jne.

Ensikertainen kalustamisen hankintoja voidaan aktivoida taseeseen, vaikka yksittäisen hankinnan arvo jäisi alle pienhankintarajan. Suuri määrä pienhankintoja kerralla voi vääristää yksittäisen toimintayksikön käyttötaloutta. Ensikertaisen kalustamisen määrän yksittäisessä kohteessa tulee kuitenkin ylittää pienhankintaraja. Ensikertaisen kalustamisen tulee liittyä uuden yksikön, ryhmän, toiminnon tms. aloittamiseen eli samalta vuodelta tulee löytyä investointimääräraha rakentamiseen tai peruskorjaukseen. Täydentäviä hankintoja ei koskaan voi pitää ensikertaisena kalustamisena.

Investoinneista tehdään hankesuunnitelma, josta tulee ilmetä hankkeen kokonaiskustannusarvio sekä esitys hankkeen määrärahatarpeesta vuosittain. Mikäli hanke on jo aloitettu ja se jatkuu tulevina vuosina, on jo käytetyistä määrärahoista tehtävä selvitys. Määrärahan tarve arvioidaan ja tarkistetaan vuosittain. Investoinnit tulee perustella perusteluosassa. Tuloperusteet on perusteltava (millä perusteella tuloarvio määrytyy, onko esimerkiksi valtionosuus harkinnanvarainen ja mikä sen todennäköisyys on saada esitetyn suuruisena). Investoinnin osalta on pantava näkyviin tarkemmat tiedot. Esimerkiksi rakennushankkeissa kerrosala, tilavuus jne., sekä laskettava yksikkökustannukset hankkeelle €/kerros-m² tai €/m³.

Investointien määrärahat talousarviossa ovat arvonlisäverottomia lukuun ottamatta sitovalla sopimuksella myyntiin rakennettavien hankkeiden määrärahoja. Kustannusarviot laaditaan arvonlisäverollisina. Selvyyden vuoksi investointihankkeissa määrärahoja tai kustannusarvioita esitettäessä on syytä käyttää alv 0 % tai alv 24 %, jottei pääse syntymään virhepäätelmiä. Myyntitarkoituksella rakennettavat teollisuushallien määrärahat sisältävät myös alv-osuuden, koska myyntiin rakennettavista halleista ei voi vähentää alv-osuutta.

Hankesuunnitelmat tulee tehdä yhteistyössä teknisten palveluiden kanssa. Lisäksi on esitettävä laskelma hankkeen vaikutuksista käyttötalousmenoihin. Investointiesitykset ja määrärahan tarpeet on arvioitava myös suunnitteluvuosille 2024–2025.

Tekninen toimi huolehtii (yhteistyössä ao. toimialan kanssa) talonrakennushankkeiden ja julkisen käyttöomaisuuden investointihankkeiden esittämisestä talousarvioon.

Investointimäärärahat syötetään taloussuunnitteluohjelmaan. Investoinnit laaditaan excel- taulukkona.

Talousarviosuosituksessa edellytetään, että investointiosassa esitetään esimerkiksi,

- tavoitellaanko investoinnilla palvelutuotannon määrän lisäystä, palvelukyvyyn parantamista vai tuotannon tehostamista.
- onko kysymyksessä uus-, laajennus- vai korvausinvestointi.
- monivuotisista hankkeista hyväksytyt kustannusarvio ja sitä aiempina vuosina käytetty rahamäärä.
- vaikutukset käyttökustannuksiin.
- tuloarvioihin rahoitustuotot ja perusteet siitä, miten rahoitusosuudet laskettu.
- rakennettavan kohteen teknisiä tietoja, esimerkiksi rakennuksen kerrosala-ala, tilavuus ja yksikköhinnat, montako metriä rakennettavaa vesijohtoa, tietä jne.

TYTÄRYHTIÖT

Kunnan omistamien tytäryhtiöiden on esitettävä myös keskeiset taloutta ja toimintaa kokevat arviot ja suunnitelmat, jotka liitetään kunnan taloussuunnitelmaan tiedoksi valtuustolle. **Myös tytäryhtiöiden on sopeutettava taloutensa ja toimintansa tulokehitystä vastaavaksi.**

AIKATAULU

Pvm.	käsittely	lista lähtee
ti 22.8.	valtuustoseminaari	
ma 5.9.	laadintaohje ja raami kunnanhallituksessa	to 31.8.2023
ti 6.9.	laadintaohje ja raami toimialoille	
pe 13.10.	talousarvioesitykset palautettava	
ti 24.10.	kunnanhallitus: * kunnanhallituksen toimialan talousarvioesitys	to 19.10.2023
ti 7.11.	kunnanhallitus: * veroprosenttiesitykset * tytäryhtiöiden talousarvioesitykset * talousarvion 1. käsittely	to 2.11.2023
ma 13.11.	talousarvioesitysten yhteenveto valtuusto: * veroprosentit	ke 8.11.2023
ti 28.11.	kunnanhallitus: * talousarvion 2. käsittely	to 23.11.2023
joulukuu	talousarvioinfo työntekijäjärjestöille ja lehdistölle	
ma 11.12.	valtuusto: * talousarvion hyväksyminen	ti 5.12.2023
tammikuu	talousarvion täytäntöönpano-ohjeet	

Lisätietoja antavat talouspäällikkö Sirpa Kovalainen ja toimistos sihteeri Maija Kyllönen.